

Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta

ThLic. Ľubomír Švorca

Autoreferát dizertačnej práce

**Viera ako skúsenosť v učení
Josepha Ratzingera**

na získanie: **akademického titulu „doktor“**
v študijnom odbore doktorandského štúdia: **teológia**
študijný program: **katolícka teológia**

BRATISLAVA 2023

Dizertačná práca bola vypracovaná v externej forme doktorandského štúdia na Univerzite Komenského v Bratislave, Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte.

Predkladateľ: **ThLic. Ľubomír Švorca**
RKCMBF UK Bratislava

Školiteľ: **prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD.**
RKCMBF UK Bratislava

Oponenti: **prof. ThDr. Anton Adam, PhD.**
RKCMBF UK Bratislava

prof. RNDr. Ladislav Csontos, PhD.
TF TU Bratislava

Prof. PaedDr. ThDr. Robert Sarka, PhD.
PeF KU Ružomberok

Autoreferát bol rozoslaný: 14.11.2023

Obhajoba dizertačnej práce sa koná **14.12.2023 o 13.00**

pred komisiou pre obhajobu dizertačnej práce v študijnom programe doktorandského štúdia katolícka teológia

vymenovanou dekanom fakulty dňa 14.11.2023

pre študijný odbor teológia

na Univerzite Komenského v Bratislave, Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte

doc. ThDr. Jozef Jančovič, PhD.
dekan RKCMBF UK,
Kapitulská 26, Bratislava

Dnes je návrat k úvahám o skúsenosti v rámci teológie stále masívnejší. Aj to bol jeden z dôvodov vzniku predkladanej dizertačnej práce. Medzi hlavné dôvody tohto návratu patrí nepochybne potreba teológie, ktorá vychádza z kresťanského života, ktorá ho viac vyjadruje a zároveň potreba porovnania so súčasnou mentalitou, ktorú metódy experimentálnej vedy tak hlboko poznačili.

Za týmito podnetmi skúsenosť začína byť „teologickým miestom“, schopným priniesť významné obohatenie teológie, pokiaľ ide o základ a konfiguráciu skúsenosti a predovšetkým obnovenie jej duchovno-existenciálneho rozmeru, ktorého nedostatok je silno pociťovaný.

Opätovné objavenie rozmeru skúsenosti viery je dnes považované za fakt, ale zároveň aj za úlohu, ktorú je potrebné robiť stále viac a lepšie, ak naozaj chceme prekonať priepasť medzi teológiou a životom, medzi dogmatikou a spiritualitou, medzi pastoračnou teóriou a praxou.

To si v prvom rade vyžaduje stále hlbšie štúdium pojmu skúsenosť, štúdium, ktoré sa netýka len teológie, ale ktoré sa pokúša objasniť tento pojem multidisciplinárnym prístupom, ako sme sa o to pokúsili – v prvej kapitole predkladanej dizertačnej práce.

Skúmanie skúsenosti ako takej je stále aktuálnejšie aj v rámci pastoračnej praxe. Aj v rámci rôznych evanjelizačných akcií v súčasnosti sa človek stretne najprv s istou formou skúsenosti-zážitku, o ktorej následne neskôr uvažuje. Podobne aj známi francúzski myslitelia, či už Blaise Pascal alebo Paul Claudel vieru zvažujú nielen z intelektuálneho hľadiska, ale aj z hľadiska skúsenosti. Kresťanská viera nie je produktom našich vnútorných skúseností, ale je udalosťou, ktorá nám prichádza v ústrety zvonku.

Je potrebné zmierniť priepasť, ktorá sa často vytvárala medzi teológiou a spiritualitou, medzi myslením a konaním. K tomu je potrebné hovoriť o náboženskej skúsenosti v jej celistvom, inkluzívnom, jednotnom a neroztrieštenom význame. To bolo aj

ambíciou predkladanej dizertačnej práce, v ktorej rozlišujeme dve základné časti.

V prvej časti dizertačnej práce (kapitoly 1 a 2) sme sa pokúsili naznačiť pojem skúsenosti najmä vo filozofickom prostredí a v humanitných vedách (prvá kapitola) a neskôr iba v teologickom prostredí (druhá kapitola). Čerpali sme zo smerodajných zdrojov teológie, a to jest zo Svätého písma, Tradície a Magistéria Cirkvi, snažiac sa overiť či a ako bola kresťanská viera od začiatku pochopená, prezentovaná a prežívaná ako skúsenosť.

Zo súčasnej teologickej panorámy sa dizertačná práca zamerala na dvoch autorov – Karla Rahnera a Hansa Urs von Balthasara – z dvoch základných dôvodov. Po prvé pre vážnosť s akou pristupovali k téme skúsenosti a premiestnili ju tak do pozornosti teológie dvadsiateho storočia. Po druhé pre ich vplyv na myslenie Josepha Ratzingera, nielen cez ich spisy, ale aj prostredníctvom známosti a osobných vzťahov s ním.

V druhej časti dizertačnej práce (kapitoly 3 a 4) prebehla hlbšia analýza myslenia Josepha Ratzingera, pri ktorej sa zdôraznil aj prínos iných autorov pri rozvoji jeho teologických úvah o skúsenosti, najmä Romana Guardiniho. V uvedených kapitolách je cieľom preskúmať a analyzovať náboženskú skúsenosť v učení Josepha Ratzingera.

Prínos predkladanej práce je najmä v ponúknutí pohľadu Josepha Ratzingera na vyššie uvedené témy, spracované na základe jeho vedeckých prác, vydaných kníh, príhovorov či dokumentov, na ktorých pracoval ako prefekt Kongregácie pre náuku viery. Keďže ide o súčasného autora, jeho tvorba nie je ešte prebádaná v absolútnej miere. Jednotlivé pramene boli podrobené teologickej analýze, aby sa mohli nájsť názory a školy, ktoré ovplyvnili Ratzingerove teologické uvažovanie. Autor zvolil indukzívno-deduktívnu metódu. Vychádzal zo všeobecnej charakteristiky viery ako náboženskej skúsenosti a hľadal jednotlivé príklady v Ratzingerovej teológii. Rovnako vychádzal z konkrétnych jednotlivých poznatkov a snažiť sa formulovať princípy a metódy použité v Ratzingerovej teológii. Hypotézou

autora bolo, že Ratzinger pokladá za fundamentálne prežívať vieru ako osobný vzťah s Bohom.

Snahou autora bola analyzovať rôzne oblasti skúsenosti viery v dielach bavorského teológa a identifikovať spoločnú niť vedúcu k typicky kresťanskej integrálnej skúsenosti. Počnúc od toho, čo by malo charakterizovať zvestovanie evanjelia, čiže kresťanskú vieru ako skúsenosť radosti a dôvery, z ktorej pramení odpoveď človeka, ktorý sa vydáva na cestu s jeho slobodnou odpoveďou na Božie volanie a na nezaslúžený Boží dar: vieru ako obrátenie. Pri analýze konceptu obrátenia ako exodu zo subjektívneho a obmedzujúceho pohľadu na skúsenosť viery, sa autor zaoberal aj objektívnou stránkou viery samotnej: vierou ako poznaním.

Pokračujúc vo štvrtjej a poslednej kapitole, zo vzťahu medzi vierou a rozumom, sa otvorila širšia otázka, veľmi typická pre Ratzingerovo učenie a síce vzťah medzi vierou, rozumom a kultúrou. V tomto kontexte je nevyhnutné zvažovať nielen kultúru, ale aj to, akým spôsobom môže byť kresťanská viera stelesnená a prežitá v rôznych kontextoch našej doby, ktoré sú často multikulturálne.

Vzťah medzi vierou a kultúrou nás teda priviedol k tomu zväziť aj podstatný charakter spoločenstva každej náboženskej skúsenosti. Ide o duchovný charakter skúsenosti viery, ktorá podložená trojičnou láskou, musí v skutočnosti oživovať vzťahy vzájomného bratstva a sesterstva členov Cirkvi, a tak nachádza svoj sviatosťný prejav v liturgii, zdroji a vrchole kresťanskej viery.

V liturgii – na druhej strane – sa nevykonáva len sviatosťná skúsenosť viery, ale ona predstavuje anticipáciu konečnej vízie, posledné veci, keď uvidíme Boha „z tváre do tváre a už nie nejasným spôsobom, akoby v zrkadle.“ (1 Kor 13,12).

Liturgická skúsenosť viery je teda vždy súčasne aj eschatologickou skúsenosťou, hoci eschatologický rozmer sa netýka len liturgie, ale odtiaľto sa potom odvíja celý život kresťana, ktorý je volaný byť stále viac v každodennom živote

proroctvom o novom nebi a novej zemi (Iz 65,17; 66, 22; 2 Pt 3,13).

Pri písaní dizertačnej práce autor analyzoval predovšetkým Ratzingerove spisy z časov, keď bol teológom a kardinálom a menej z časov, keď bol pápežom. Týmto sa chce zachovať určitý rozdiel medzi teologickým bádáním a Učiteľským úradom Cirkvi. Sám Ratzinger (často výslovne) rozdeľuje svoju vedeckú úvahu alebo učenie z moci pápežského úradu.

V rámci multidisciplinárneho skúmania sme prišli k záveru, že antropológia približuje skúsenosť ako spôsob poznania, ktorý vytvára vzťah s určitou faktickou skutočnosťou alebo stavom vecí a zjavuje ich v kontexte, v ktorom sa prejavujú. Skúsenosť je založená na zmyslovom vnímaní (bezprostrednom poznaní), ale neobmedzuje sa naň, ale vyvodzuje z neho dôsledky, vedie k príčinám, alebo nejakým iným spôsobom interpretuje zozbierané fakty

V oblasti psychológie sa pod pojmom skúsenosť rozumie „znalosť reality, získaná v priebehu času priamo od osoby prostredníctvom pozorovania a praxe, čiže skúsenosť je všetko to, čo človek zažil v osobnom živote predovšetkým na citovej úrovni.

V pedagogickom prostredí môže byť skúsenosť definovaná ako „akt pokusu o kognitívny a praktický kontakt s realitou, a teda súbor výsledkov alebo „údajov“ odvodených z tohto pokusu. Skúsenosť je vo svojej spontánnosti a bezprostrednosti nastavená ako autentický vzdelávací faktor, ktorý zahŕňa empirické skúmanie subjektivity a spoločnosti v ich konkrétnosti, s overovaním starých a nových vzdelávacích metód.

V oblasti náboženstiev, na začiatku každého z nich, môžeme nájsť skúsenosť s posvätným, nezáleží, či kolektívnu alebo individuálnu, pretože jedna sa nakoniec vráti k druhej.

Téma skúsenosti bola okrem spomínaných oblastí preskúmaná aj z prísne teologického hľadiska; prostredníctvom historickej metódy sme sa snažili pochopiť, či a v akom zmysle možno vieru považovať za skúsenosť Izraela, u prvých

Ježišových učeníkov alebo v raných kresťanských spoločenstvách. Preto sme vnikli do myslenia stredovekých cirkevných otcov a teológov (*in primis* svätý Tomáš Akvinský), do jedného zo zlomových bodov, ktorý urobil Martin Luther a do následnej katolíckej reakcie formou Tridentského koncilu, až do dvoch vatikánskych koncilov na prelome 19. a 20. storočia aj v reakcii na krízu modernizmu.

Pri objasňovaní pojmu skúsenosť sme zistili, že je dôležité vyhnúť sa dvom protichodným rizikám: na jednej strane riziku racionalistického pozitivizmu, ktorý má tendenciu považovať za skutočné len to, čo je vnímateľné zmyslami alebo empiricky overiteľné a opakovateľné v laboratóriu.

Popri riziku príliš racionalistického a pozitivistického poňatia témy skúsenosti však existuje aj opačné riziko: antiintelektualizmus, teda nadmerne znehodnocovať schopnosť ľudského rozumu a inteligencie v rámci skúsenosti. Na príklade matematiky sám Joseph Ratzinger opakovane tvrdil, že človek viac a viac objavuje pomocou tejto vedy, ktorá je vynálezom ľudského intelektu.

Joseph Ratzinger nesúhlasí s jednoduchým antiintelektualizmom, pred ktorým sa domnieva, že by mal varovať pred preceňovaním intelektu ako takého.

Skúsenosť, dokonca aj viera, majú vždy nejaký vzťah k poznaniu: zážitok je určite spôsob poznania. Nezdá sa, že o skúsenosti možno hovoriť tam, kde vedomosti vôbec nevstupujú a každá ľudská skúsenosť je vždy vnútorná, nie vonkajšia, vo forme intelektuálnej skúsenosti.

Intelektuálne poznanie je predovšetkým život, pretože skúsenosti sú životné skúšky. Antiintelektualizmus je založený na nesprávnom chápaní povahy poznania.

Náboženská skúsenosť, ktorá vo svojej plnosti otriasa celou našou bytosťou a nielen jej myšliacou povahou, nevyhnutne prechádza aj myslením a má tendenciu vyjadrovať sa slovami.

Každá skúsenosť s Bohom nevyhnutne vytvára aj zodpovedajúce myslenie o Bohu.

Zároveň je však *Logos*, tvorivý rozum, ku ktorému sa kresťan bytostne prikláňa vo svojej skúsenosti viery, aj rozumom, ktorý miluje alebo lepšie povedané je tiež sám o sebe Láska. To je to, čo od začiatku odlišovalo novú kresťanskú vieru od už existujúcich pohanských náboženstiev, pre ktoré bolo ťažké predstaviť si božstvo, ktoré by sa staralo o ľudí, najmä o tých najpokornejších a najbezbrannejších. Práve preto, že kresťanský Boh je predovšetkým Bohom lásky každý, kto sa chce k nemu priblížiť a lepšie ho spoznať, musí používať nielen rozum, ale musí sa mu tiež snažiť prispôbiť v láske.

Poznanie Boha je vždy skúsenostné poznanie alebo – v striktnom zmysle – poznanie na základe prirodzenosti. Nie je náhoda, že Ratzinger venoval svoju prvú encykliku téme lásky.

Čím viac človek prežíva agapickú skúsenosť v podobe Krista, tým viac bude môcť spoznať Otca v Duchu Svätom.

O vzťahu medzi skúsenosťou a dogmami viery môžeme tvrdiť, že náboženská skúsenosť prirodzene a neodolateľne aspiruje na dogmu, pretože je nedokončená, kým nie je vyjadrená a kryštalizovaná v jazyku, aj keď v stále nedokonalejšej a analogickej podobe. Len tak môže prekonať nejasnosť a dočasnú pocitov. Silná a prísna povaha dogmy vyžaduje, aby sme neostali nemí v sladkej úzkosti mystického zážitku, ale vyžaduje kázanie a učenie: „Chodte teda a učte všetky národy“, prikázal Zmŕtvychvstalý svojim učeníkom. Dogmy sú hieroglyfy náboženských tajomstiev, ktoré sa odhaľujú iba v náboženskej skúsenosti a v rozsahu tejto skúsenosti. Človek, ktorý skutočne prišiel do kontaktu s náboženským životom, nikdy nemôže povedať, že pre neho sú dogmy len doktrína alebo racionálne schémy, logické symboly, keďže tento kontakt znamená skutočné stretnutie medzi Bohom a človekom v živej osobnej skúsenosti. Z tejto skúsenosti, ktorá je vždy čiastočná, ale umožňuje neurčitý a neobmedzený rast, sa získava všeobecné poznanie, že dogmy skutočne potvrdzujú náboženskú realitu a následne ukazujú pravú cestu.

Bez určitej lásky k skúmanému objektu je absolútne nemožné sa k nemu priblížiť a uchopiť niektoré jeho aspekty. Ak pre vedu platí, že len určitý stupeň lásky robí človeka schopným niečo vidieť, pre skutočnosti pravej viery, ktoré sú predmetom dejín dogiem, viera môže byť tou, bez ktorej sa ten, ktorý ju chce poznať, úplne nezaobíde.

K poznaniu skutočného treba do istej miery milovať skutočné: toto je jeden z výdobytkov súčasnej epistemológie. V práci sme uvažovali aj o tom, čo je to skutočné, s čím môže mať človek skúsenosť. V súčasnosti je totiž tendencia považovať za skutočné najmä materiálne veci, ekonomické, sociálne a politické problémy.

Tu spočíva ten veľký omyl dominantných tendencií minulého storočia, deštruktívny omyl, ako to dokazujú výsledky marxistického aj kapitalistického systému. Falšujú pojem reality amputáciou základnej a teda rozhodujúcej reality, ktorou je Boh. Kto vylúči Boha zo svojho obzoru, falšuje pojem reality a v dôsledku toho môže človek skončiť len na nesprávnej ceste a s deštruktívnymi predpismi. Prvé základné tvrdenie ku ktorému sme dospeli je nasledovné: Iba ten, kto pozná Boha, pozná skutočnosť a môže na ňu odpovedať adekvátnym a skutočne ľudským spôsobom. Pravdivosť tejto teórie je evidentná pred zlyhaním všetkých systémov, ktoré vkladajú Boha do zátvoriek. Ak je Boh základom reality, mimo ktorej by žiadna existujúca vec nebola skutočná, je preto potrebné obnoviť integrálnu koncepciu skúsenosti na každej úrovni, ako sa autor pokúsil naznačiť aj v predkladanej dizertačnej práci. Týmto spôsobom bude možné obnoviť aj globálnu a jednotnú koncepciu skúsenosti viery, aby tá istá viera vrhla nové svetlo, pod ktorým je možné znovu čítať všetky prvky a udalosti sveta a života.

Základom náboženstva je osobná skúsenosť stretnutia s Bohom. V tom spočíva jediný zdroj jeho autonómie. Pociťujúc Boha v srdci, človek vníma súčasne sám seba vo svete, inými slovami, zjavuje sa mu základný náboženský protiklad, ktorý nevyhnutne sprevádza náboženský život: protiklad medzi Bohom a svetom.

Ako pod lúčom svetla dopadajúceho zhora, aby osvetlil svet, sa v duši rozsvieti vedomie Božieho sveta a zároveň je stanovená hranica medzi vznešeným a pozemským, hranica, ktorá ich oddeľuje, ale aj spája. A v tomto svetle sa súčasný svet javí v inom aspekte, dostáva úplne iný zážitok, nové vnímanie bytia. Človek tak vníma svet ako vzdialený od Boha, no zároveň od neho závislý.

Vyššie spomínaný „odlišný pôžitok“, ktorý svet nadobúda v duši, má dvojaký význam: na jednej strane človek cíti potrebu prekonať svet v Bohu, oslobodiť sa od hraníc, od zla, od hriechu, priblížiť sa k Bohu. Jedným slovom byť vykúpený a spasený.

V tomto zmysle potreba vykúpenia a spásy človeka psychologicky predurčuje k náboženstvu, dá sa povedať, že ide o antropologickú infraštruktúru pre vieru, hoci to nie je ešte skúsenosť viery, ale len príprava na ňu. Predpokladá ju, ale nezahŕňa ju. U kresťana však druhý aspekt nie je len vedomím pomínutelnosti ľudského života. Ak by to tak bolo, skúsenosť viery by bola len utišujúcim prostriedkom, ako mnohé iné, proti existenciálnej úzkosti.

V skutočnosti je tento pesimizmus len tieňom, ktorý vrhá radostné svetlo viery ohlasujúcej víťazstvo nad svetom, ktorá dáva nádej na vyslobodenie a spásu. Základná skúsenosť náboženstva, stretnutie s Bohom, má (aspoň na jej vrchole) takú víťaznú silu, takú horlivú presvedčivú schopnosť, že úplne odstraňuje všetky ostatné dôkazy. Je možné na ňu zabudnúť alebo stratiť, ale nemožno ju vyvrátiť. Celá história ľudstva sa v oblasti náboženského sebauvedomenia mení na nejakú úplne nerozlučiteľnú alebo jednoducho absurdnú záhadu, ak sa neuznáva, že je posilnená živou náboženskou skúsenosťou.

Skúsenosť viery je teda skúsenosťou radikálnej radosti. Táto radosť sa jednoducho nezhoduje len s chvíľkovým opojením, s eufóriou alebo dobrou náladou. Ide o niečo oveľa hlbšie, čo Joseph Ratzinger – v rôznych funkciách – vysvetľoval pri viacerých príležitostiach.

V encyklike *Spe salvi* píše v tejto súvislosti, že v dialógu s kresťanstvom a jeho koncepciou nádeje je potrebná sebakritika modernej doby. V takomto dialógu sa aj kresťania musia v kontexte svojich vedomostí a skúseností skutočne naučiť, v čom naozaj spočíva ich nádej, čo môžu svetu ponúknuť a čo nemôžu ponúknuť. Je potrebné, aby sa sebakritika modernej doby spojila aj so sebakritikou moderného kresťanstva, ktoré sa musí vždy nanovo učiť chápať samo seba, počnúc od svojich vlastných koreňov.

Určite boli časy, keď sa spiritualita vystavila riziku úplného odcudzenia sa kresťanov k pokroku v pozemskom živote a jej jediný záujem bola spása jednotlivca. V ostatných storočiach sa však občas vyskytlo aj opačné riziko a teda absolutizovať, aj v cirkevnej sfére, úspešnosť výsledkov, svetskú viditeľnosť, efektívnosť konečných parametrov na vyhodnotenie dobrých alebo zlých rozhodnutí. Naopak, veríme, že obnovenie spoločenského rozmeru viery – silne požadovanom Ratzingerom – je nevyhnutnosťou, ktorú už kresťania nemôžu odsunúť.

To platí aj pre našu západnú spoločnosť, často postihnutú individualizmom, ktorý sa – napriek čoraz rýchlejšiemu vývoju sily médií – zdá byť chronickou chorobou, a dokonca koreňom všetkých ostatných chorôb a zvráteností, ktoré trápia mnohých našich súčasníkov. To však platí aj pre iné kultúry – napríklad pre africkú kultúru, kde byť súčasťou toho istého spoločenstva viery mohlo byť možno jediným liekom na prekonanie tribalizmu, sektarizmu a mnohých rozdelení, ktoré často vedú k rôznym situáciám vojny a biedy.

Nie je náhodou, že od mimoriadneho zhromaždenia Biskupskej synody (1994) pre Afriku sa rozvinul teologický koncept Cirkvi ako Božej rodiny. A ďalšie mimoriadne zhromaždenie synody bolo venované Cirkvi v Afrike v službe zmierenia, spravodlivosti a mieru, preto, aby poukázalo na základnú úlohu viery v spoločenstve pri náprave sociálnej štruktúry, ktorá je často narušená viacerými ranami a aby posilnilo bratstvo a zmysel pre jednotu ľudstva, najmä medzi africkými národmi.

Na druhej strane – a to je ostatný aspekt, ktorý chce autor dizertačnej práce zdôrazniť. Obnova spoločenského rozmeru viery je neoddeliteľne spojená s obnovou ďalšieho dôležitého rozmeru, rozhodujúceho, v oblasti skúsenosti viery, tiež dlhodobo skúmaného a znovu vyzdvihnutého Josephom Ratzingerom, a síce eschatologickým rozmerom.

Očakávanie nových nebies a novej zeme podnecuje kresťana pracovať s väčším nadšením a horlivosťou.

V tomto zmysle sa viera vždy stáva aj skúsenosťou ľudského rastu a historických zmien, ako pre jednotlivcov, tak aj pre národy, ako to často dokazuje história. Avšak užitočnosť skúsenosti viery nie je porovnateľná so žiadnym dobrom, dokonca ani s dobrami morálnej povahy. Hodnota viery sa nedá vysvetliť len jej užitočnosťou pre ľudskú morálku, hoci viera prináša so sebou najhlbšiu motiváciu morálky.

SUMMARY

In the first part of the dissertation (chapters 1 and 2), we tried to indicate the concept of experience mainly in the philosophical environment and in the humanities (first chapter) and later only in the theological environment (second chapter). We drew from the authoritative sources of theology, that is, from the Holy Scriptures, Tradition and the Magisterium of the Church, trying to verify if and how the Christian faith was understood, presented and lived as an experience from the beginning.

From the current theological panorama, the dissertation focused on two authors - Karl Rahner and Hans Urs von Balthasar - for two fundamental reasons. Firstly, because of the seriousness with which they approached the subject of experience and thus moved it to the attention of twentieth-century theology. Secondly, for their influence on the thinking of Joseph Ratzinger, not only through their writings, but also through their acquaintance and personal relationship with him.

In the second part of the dissertation (chapters 3 and 4), a deeper analysis of Joseph Ratzinger's thinking took place, emphasizing the contribution of other authors in the development of his theological reflections on experience, especially Roman Guardini. In the mentioned chapters, the aim is to examine and analyze the religious experience in the teachings of Joseph Ratzinger.

The contribution of the presented work is mainly in offering Joseph Ratzinger's perspective on the above-mentioned topics, elaborated on the basis of his scientific works, published books, speeches or documents on which he worked as prefect of the Congregation for the Doctrine of the Faith. Since it is a contemporary author, his work has not yet been explored to an absolute extent. The individual sources were subjected to a theological analysis in order to find the opinions and schools that influenced Ratzinger's theological thinking. The author chose the inductive-deductive method. He started from the general characterization of faith as a religious experience and looked for individual examples in Ratzinger's theology. He also started from specific individual knowledge and tried to formulate the principles and methods used in Ratzinger's theology. The author's hypothesis was that Ratzinger considers it fundamental to experience faith as a personal relationship with God.

The author's effort was to analyze different areas of the experience of faith in the works of the Bavarian theologian and to identify a common thread leading to a typically Christian integral experience.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Pramene:

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2013, str. 2331 ISBN: 9788071629962.

The NIV Study Bible: New International Version. London: Hodder&Stoughton, 2000, str. 2171 ISBN: 9781473618947.

Diela Josepha Ratzingera pred zvolením za pápeža:

RATZINGER, Joseph. *Cantate al Signore un canto nuovo.* Milano: Jaca Book, 2009, str. 224 ISBN: 9788816303140.

RATZINGER, Joseph. *Fede. Verità. Tolleranza. Il cristianesimo e le religioni del mondo.* Siena: Cantagalli, 2005, str. 296 ISBN: 9788882722272.

RATZINGER, Joseph. *Dio e il mondo. Essere cristiani nel nuovo millennio.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2001, str. 432 ISBN: 9788821544835.

RATZINGER, Joseph. *Elementi di teologia fondamentale.* Brescia: Morcelliana, 1986, str. 226 ISBN: 9788837212971.

RATZINGER, Joseph. *Európa. Jej základy v súčasnosti a budúcnosti.* Trnava: SSV, 2005, str. 133 ISBN: 8071625701.

RATZINGER, Joseph. *Guardare Cristo. Esercizi di fede, speranza e carità.* Milano: Jaca Book, 2005, str. 99 ISBN: 9788816306448.

RATZINGER, Joseph. *Guardare Cristo. Popolo e casa di Dio in Sant' Agostino.* Milano: Jaca Book, 2011, str. 352 ISBN: 9788816300361.

RATZINGER, Joseph. *La Comunione nella Chiesa.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2004, str. 192 ISBN: 9788821550720.

RATZINGER, Joseph. *Rapporto sulla fede. Vittorio Messori a colloquio con Joseph Ratzinger.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2005, str. 224 ISBN: 9788821554681.

RATZINGER, Joseph. *Maria Chiesa nascente.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2012, str. 131 ISBN: 9788821554711.

RATZINGER, Joseph. *Maria. Il sí di Dio all'uomo. Introduzione e commento all'enciclica Redemptoris Mater.* Brescia: Queriniana, 1987, str. 64 ISBN: 9788839914682.

RATZINGER, Joseph. *La figlia di Sion. La devozione a Maria nella chiesa.* Milano: Jaca Book, 2016, str. 79 ISBN: 9788816371521.

RATZINGER, Joseph. *La Chiesa. Una comunità sempre in cammino.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2008, str. 145 ISBN: 9788821523144.

RATZINGER, Joseph. *Il Dio vicino. L' eucaristia cuore della vita cristiana.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2005, str. 168 ISBN: 9788821548185.

RATZINGER, Joseph. *Dogma e predicazione.* Brescia: Queriniana, 1974, str. 384 ISBN: 9788839903198.

RATZINGER, Joseph. *Introduzione allo spirito della liturgia.* Cinisello Balsamo: San Paolo, 2001, str. 240 ISBN: 9788821592515.

RATZINGER, Joseph. *Storia e dogma. L'esperienza della storia della Chiesa e dei dogmi.* Milano: Jaca Book, 1971, str.124 ISBN: 9788816371975.

RATZINGER, Joseph. *San Bonaventura. La teologia della storia.* Assisi: Porziuncola, 2008, str. 256 ISBN: 9788827006139.

RATZINGER, Joseph. *Escatologia morte e vita eterna.* Assisi: Cittadella, 2008, str. 304 ISBN: 9788830809437.

RATZINGER, Joseph. *La fede è realmente un lieto messaggio.* In: *Chiamati alla libertà. Saggi di teologia morale in onore di Bernhard Häring.* Roma: Paoline, 1980, str. 404 ISBN 978379542642.

RATZINGER, Joseph.; HABERMAS, Jürgen. *Ragione e fede in dialogo.* Venezia: Marsilio, 2008, s. 96. ISBN: 9788831787833.

- RATZINGER, Joseph.; PERA, Marcello. *Senza radici. Europa, relativismo, cristianesimo, islam*. Milano: Mondadori, 2004, s. 134. ISBN: 9788804544746.
- RATZINGER, Joseph.; VON BALTHASAR, Hans-Urs. *Perché sono ancora cristiano. Perché sono ancora nella Chiesa*. Brescia: Queriniana, 2005, s. 104. ISBN: 9788839922625.
- RATZINGER, Joseph. *Die Sakramentale Begründung christlicher Existenz*. Freising: Kyrios Verlag, 1967, str. 27 ISBN: 9783451299476.
- RATZINGER, Joseph. *Zur Theologie der Ehe*. München: Wewel, 1969, str. 74
- RATZINGER, Joseph. *Der Gott Jesu Christi. Betrachtungen über den Dreieinigen Gott*. München: Kösel-Verlag, 2006, str. 200 ISBN: 9783466367160.
- RATZINGER, Joseph. *Eschatologie – Tod und ewiges Leben*. Regensburg: Pustet, 2016, str. 232 ISBN: 9783791720708.
- RATZINGER, Joseph. *Schauen auf den Durchbohrten. Versuche zu einer spirituellen Christologie*. Einsiedeln: Johannes Verlag, 1984, str. 106 ISBN: 9783265102757.
- RATZINGER, Joseph. *Kirche, Ökumene und Politik: Neue Versuche zur Ekklesiologie*. Einsiedeln: Johannes Verlag, 1987, str. 245 ISBN: 9783265103228.
- RATZINGER, Joseph. *Auf Christus schauen: Einübung in Glaube, Hoffnung, Liebe*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1989, str. 128 ISBN: 9783451214813.
- RATZINGER, Joseph. *Einführung in das Christentum*. München: Kösel-Verlag, 1968, str. 270 ISBN: 9783423040945.
- RATZINGER, Joseph. *Gott und die Welt: Glauben und Leben in unserer Zeit - Ein Gespräch mit Peter Seewald*. Stuttgart: DVA, 2000, s. 395 ISBN: 9783421054289.
- RATZINGER, Joseph. *Berührt vom Unsichtbaren*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2000, str. 397 ISBN: 9783451264252.
- RATZINGER, Joseph. Was ist der Mensch? In: HEIBL, F-X. *Mitteilungen des Institut-Papst-Benedikt XVI*. Regensburg: Schnell&Steiner, 2000, str. 208 ISBN 978379542642.
- RATZINGER, Joseph. *Unterwegs zu Jesus Christus*. Augsburg: Sankt Ulrich Verlag, 2003, str. 171 ISBN: 9783936484212.
- RATZINGER, Joseph. *Die Vielfalt der Religionen und der Eine Bund*. Regensburg: Urfeld, 2005, str. 131 ISBN: 9783932857201.
- RATZINGER, Joseph. *Werte in Zeiten des Umbruchs. Die Herausforderungen der Zukunft bestehen*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2005, str. 160 ISBN: 9783451288708.
- RATZINGER, Joseph. *Gesammelte Schriften. Offenbarungsverständnis und Geschichtstheologie Bonaventuras*. Zväzok II. Freiburg im Breisgau: Herder, 2009, str. 912 ISBN: 9783451301308.
- RATZINGER, Joseph. *Gesammelte Schriften. Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*. Zväzok I. Freiburg im Breisgau: Herder, 2011, str. 800 ISBN: 9783451340536.
- RATZINGER, Joseph. *Gesammelte Schriften. Zur Lehre des zweiten Vatikanischen Konzils*. Zväzok VII. Freiburg im Breisgau: Herder, 2012, str. 640 ISBN: 9783451341243.
- RATZINGER, Joseph. *Im Anfang schuf Gott: Vier Predigten über Schöpfung, Fall und Konsequenzen des Schöpfungsglaubens*. Freiburg: Johannes Verlag, 2014, str. 94 ISBN: 9783894113346.
- RATZINGER, Joseph. *Die Liebe Gottes lehren und lernen: Priestersein heute*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2016, str. 312 ISBN: 9783451378805.

Benedikt XVI.: encykliky, dokumenty, príhovory, listy a generálne audiencie

- BENEDIKT XVI. Encyklika *Deus caritas est*. [online] [cit. 20.10.2022].
- BENEDIKT XVI. Encyklika *Spe salvi*. [online] [cit. 11.11.2022].
- BENEDIKT XVI. Encyklika *Caritas in veritate*. [online] [cit. 02.12.2022].
- BENEDIKT XVI. Postsynodálna exhortácia *Verbum Domini*. [online] [cit. 18.09.2022].
- BENEDIKT XVI. Postsynodálna exhortácia *Sacramentum caritatis*. [online] [cit. 18.09.2022].
- BENEDIKT XVI. Postsynodálna exhortácia *Africae munus*. [online] [cit. 18.09.2022].
- BENEDIKT XVI. *Príhovor zo 6. júna 2005 z diecézneho stretnutia v Ríme o rodine a kresťanskom spoločenstve*. [online] [cit. 11.11.2022].

BENEDIKT XVI. *Prejav k seminaristom rímskeho seminára z 17. februára 2007 v Ríme.* [online] [cit. 11.05.2023].

BENEDIKT XVI. *Prihovor z 19. októbra 2006 zo 4. Národného stretnutia talianskej cirkvi vo Verone.* [online] [cit. 11.3.2023].

BENEDIKT XVI. *Angelus z 17. júla 2005.* [online] [cit. 02.02.2023].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia zo 7. septembra 2005.* [online] [cit. 05.10.2022].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia z 9. novembra 2005.* [online] [cit. 02.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Angelus zo slávnosti Nepoškvrneného počatia Panny Márie z 8. decembra 2005.* [online] [cit. 19.11.2022].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia zo 4. januára 2006.* [online] [cit. 05.03.2023].

BENEDIKT XVI. *Stretnutie kňazov Rímskej diecézy z 2. marca 2006.* [online] [cit. 19.01.2023].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia z 29. marca 2012 o dare spoločensva.* [online] [cit. 19.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia zo 26. apríla 2006.* [online] [cit. 29.01.2023].

BENEDIKT XVI. *Homília Svätého Otca počas apoštolskej cesty v Nemecku z 10. septembra 2006.* [online] [cit. 19.03.2023].

BENEDIKT XVI. *List Svätého Otca profesorky Mary Ann Glendonovej, prezidentky Pápežskej akadémie pre sociálne vedy pri príležitosti 13. plenárneho zasadnutia 28. apríla 2007.* [online] [cit. 07.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Angelus z 18. mája 2008.* [online] [cit. 9.3.2023].

BENEDIKT XVI. *Prihovor členom organizácie Centesimus annus – Pro pontifice z 31. mája 2008.* [online] [cit. 07.12.2022].

BENEDIKT XVI.; LANGER, Michael. *Gottes Projekt: Nachdenken über Schöpfung und Kirche.* Regensburg: Pustet, 2009, s. 144. ISBN: 9783791721743.

BENEDIKT XVI. *Prihovor Svätého Otca Benedikta XVI. pri stretnutí s predstaviteľmi sveta kultúry.* Apoštolská cesta vo Francúzsku pri príležitosti 150. výročia zjavení v Lurdoch. Paríž, 12. septembra 2008. [online] [cit. 19.01.2023].

BENEDIKT XVI. *Prihovor pred začiatkom slávenia vianočných sviatkov členom Rímskej kúrie z 21. decembra 2009.* [online] [cit. 02.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Posolstvo pri príležitosti Svetové dňa mieru 1. januára 2010.* [online] [cit. 07.02.2023].

BENEDIKT XVI. *Homília z 23. apríla 2011 počas slávenia Veľkonočnej vigílie.* [online] [cit. 02.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Prihovor Svätého Otca počas návštevy nemeckého Bundestagu z 22. septembra 2011.* [online] [cit. 04.02.2023].

BENEDIKT XVI. *Prejav k zástupcom akademickej obce z 12. septembra 2006 v Regensburgu.* [online] [cit. 09.05.2023].

BENEDIKT XVI. *Homília z 12. septembra 2006 zo svätej omše na Islinger Feld.* [online] [cit. 19.02.2023].

BENEDIKT XVI. *Posolstvo pri príležitosti začiatku pôstneho obdobia 2012.* [online] [cit. 07.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Prihovor zo 8. apríla 2006 z diecézneho stretnutia s mladými v Ríme v rámci prípravy na SDM.* [online] [online] [cit. 29.06.2023].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia z 21. novembra 2012 o primeranosti viery v Boha.* [online] [cit. 09.11.2022].

BENEDIKT XVI. *Prihovor z 13. mája 2007 z Generálnej konferencie episkopátu Latinskej ameriky a Karibiku.* [online] [cit. 07.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Generálna audiencia z 12. decembra 2012 o etapách Zjavenia.* [online] [cit. 09.01.2023].

BENEDIKT XVI. *Die Ökologie des Menschen. Die großen Reden des Papstes.* München: Pattloch, 2012, s. 432. ISBN: 9783629130211.

BENEDIKT XVI. *L'infanzia di Gesù.* Milano: Rizzoli, 2012, s. 176. ISBN: 9788817064224.

BENEDIKT XVI. *Wir müssen anders leben. Damit die Schöpfung überleben kann.* Freiburg im Breisgau: Herder, 2012, s. 220. ISBN: 9783451324277.

BENEDIKT XVI. *Príhovor z 26. januára 2013 pri príležitosti zahájenia nového súdneho roku Rímskej róty.* [online] [cit. 14.12.2022].

BENEDIKT XVI. *Fides per doctrinam* in *L'Osservatore Romano* (26. január 2013), s. 4.

BENEDIKT XVI. Príhovor na generálnej kongregácii Synody biskupov in *L'Osservatore Romano* (7. október 2008), s. 12.

Benedikt XVI.: samostatné teologické bádanie

RATZINGER, Joseph. *Jesus von Nazareth: Erster Teil von der Taufe im Jordan bis zur Verklärung.* Freiburg im Breisgau: Herder, 2007, s. 448. ISBN: 9783451298622.

Ďalšie dokumenty Učiteľ'ského úradu Cirkvi

COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE. *La teologia oggi. Prospettive, principi e criteri.* [online], [cit. 22.01.2023]. CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH. *Letter Placuit Deo To the Bishops of the Catholic Church On Certain Aspects of Christian Salvation.* [online], [cit. 09.08.2023].

DENZINGER, H., HÜNERMANN, P. [Hrsg.]. *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen. Lateinisch – Deutsch.* 37. Auflage. Freiburg im Breisgau – Basel – Rom – Wien: Herder, 1991. ISBN 3-451-22442-9.

DRUHÝ Vatikánsky koncil. Pastoralná konštitúcia *Gaudium et spes.* [cit. 20.10.2022].

DRUHÝ Vatikánsky koncil. Dogmatická konštitúcia *Lumen gentium.* [cit. 22.10.2022].

DRUHÝ Vatikánsky koncil. Dogmatická konštitúcia *Dei verbum.* [cit. 7.1.2023].

DRUHÝ Vatikánsky koncil. Konštitúcia o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum Concilium.* [cit. 7.5.2023].

Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava: SSV, 2017, str. 917. ISBN 9788081612589.

SVÄTÝ OTEC FRANTIŠEK. Encyklika *Lumen fidei.* [online] [cit. 11.11.2022].

SVÄTÝ OTEC FRANTIŠEK. *Ranná meditácia z Domus sanctae Marthae zo dňa 26. apríla 2013.* [online] [cit. 11.04.2023].

PAVOL VI. *Populorum progressio.* [online] [cit. 09.05.2023].

JÁN PAVOL II. Apoštolský list *Dies Domini.* [online] [cit. 01.05.2023].

JÁN PAVOL II. Apoštolská exhortácia *Ecclesia in Africa.* [online] [cit. 07.05.2023].

JÁN PAVOL II. Encyklika *Fides et ratio.* [online] [cit. 09.05.2023].

JÁN PAVOL II. Encyklika *Redemptoris missio.* [online] [cit. 07.08.2023].

JÁN PAVOL II. Apoštolská posynodálna exhortácia *Reconciliatio et paenitentia.* [online] [cit. 09.05.2023].

JÁN PAVOL II. Encyklika *Veritatis splendor.* [online] [cit. 09.05.2023].

GIOVANNI PAOLO II. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. Zväzok III/I.* Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1980, s. 1908. ISBN: 788820913533.

JÁN PAVOL II. *Prekročit' prah nádeje.* Bratislava: Vydavateľstvo Nové mesto, 2013, s. 257. ISBN: 9788085487268.

Ďalšia literatúra

ABBAGNANO, Nicola. *Dizionario di filosofia.* Torino: UTET, 1987, str. 1184. ISBN 9788841897676.

ACQUAVIVA, Marcello. *Dizionario di filosofia.* Monopoli: Edizioni Viverein, 2007, str. 281. ISBN 9788827011522.

ADAM, Anton. Viera vo vzťahu k teológii. In: *Viera v živote kresťana a Cirkvi*, Bratislava: Univerzita Komenského, 2013, s. 173. ISBN: 9788088696681.

AKVINSKÝ, Tomáš. *Commento alla Metafisica di Aristotele.* Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 2014, str. 1020. ISBN 9788870945355.

- AKVINSKÝ, Tomáš. *La Somma Teologica, I-II*. Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1984, str. 5000. ISBN 9999970948509.
- ALTANER, Berthold. *Patrologia*. Casale Monferrato: Marietti, 1997, str. 665. ISBN 9788821167003.
- ANATI, Emmanuele. *Trattato di antropologia del sacro. Le origini e il problema dell' homo religiosus*. Zväzok I. Milano: Jaca Book, 1990, str. 325. ISBN 978-8816402430.
- ANCILLI, Ermanno. *Dizionario enciclopedico di spiritualità. II. čast'*. Roma: Città Nuova, 1990, str. 2738. ISBN 9788831192224.
- AURELIUS, Augustinus. *La Trinità*. Roma: Città Nuova, 1987, str. 606. ISBN 9788831114127.
- AURELIUS, Augustinus. *Esposizione sui Salmi*. Roma: Città Nuova, 1982, str. 1306. ISBN 9788831191135.
- BARALE, Francesco. *Psiche. Dizionario storico di psicologia, psichiatria, psicoanalisi, neuroscienze*. Torino: Einaudi, 2006, str. 650. ISBN 9788806197254.
- BARBAGLIO, Giuseppe; BOF, Giampiero; DIANICH, Severino. *Teologia*. Cinisello Balsamo: San Paolo, 2002, str. 1958. ISBN 9788821545351.
- BEINERT, Wolfgang. *Enciclopedia teologica*. Brescia: Queriniana, 1990, s. 852. ISBN: 9788839900876.
- BERGSON, Henri. *Introduzione alla metafisica*. Bari: Laterza, 1983, str. 78. ISBN 9788897806165.
- BERGSON, Henri. *Le due fonti della morale e della religione metafisica*. Brescia: La scuola, 1996, str. 258. ISBN 9788867232635.
- BERTULETTI, Angelo. Il concetto di "esperienza" e la teologia. In: *Teologia*, č. 6, Brescia: Queriniana, 1981, s. 73. ISBN: 9788088696681.
- BLONDEL, Maurice. *L'Azione. Saggio di una critica della vita e di una scienza della prassi*. Cinisello Balsamo: Paoline, 1993, str. 420. ISBN 9788821590887.
- BOGLIOLO, Luigi. *Antropologia filosofica. L' uomo e il suo agire*. Roma: Città Nuova, 1997, str. 434. ISBN 2020110252999.
- BULGAKOV, Sergej. *La luce senza tramonto*. Roma: Lipa, 2008, str. 484. ISBN 97888886517492.
- CATTANEO, Enrico; DE SIMONE, Giuseppe; LONGOBARDO, Luigi. *Patres Ecclesiae. Una introduzione alla teologia dei Padri della Chiesa*. Trapani: Il Pozzo di Giacobbe, 2007, str. 288. ISBN 9788861240421.
- CODA, Piero. *Teo-logia. La parola di Dio nelle parole dell'uomo*. Roma: Lateran University Press, 2005, str. 466. ISBN 9788846504937.
- CODA, Piero; FILORAMO, Giovanni. *Il cristianesimo. Grande dizionario Chiesa*. Torino: UTET, 2006, str. 806. ISBN 9788802073736.
- CODA, Piero. *La fede. Evento e promessa*. Roma: Città Nuova, 2000, str. 472. ISBN 9788831133388.
- COZZOLI, Mauro. *Pensare professare vivere la fede. Nel solco dell'esortazione apostolica Porta Fidei*. Roma: Lateran University Press, 2012, str. 656. ISBN 9788846508171.
- CSONTOS, Ladislav. Nie je dobre byť rodine samotnej. In: *Zbornik z pracovného seminára profamily 2016*, Trnava: Dobrá kniha, 2016, s. 69. ISBN: 9788081910463.
- CRIVELLI, Riccardo. *L'Esperienza Cristiana. Figura, senso e logica*. Roma: L.I.E.F, 1996, str. 347. ISBN 9788846507934.
- DI BERARDINO, Angelo. *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane* Genova: Marietti, 2007, str. 1034. ISBN 9788821167423.
- DI PILATO, Vincenzo. *Consegnati a Dio. Un percorso storico sulla fede*. Roma: Città Nuova, 2010, str. 136. ISBN 9788831148115.
- EICHER, Peter. *Enciclopedia teologica*. Brescia: Queriniana, 1989, s. 1206. ISBN: 9788839900814.
- ELIADE, Mircea. *Enciclopedia delle religioni. L'esperienza. Vita religiosa, individuale e collettiva*. Milano: Jaca Book, 1996, str. 699. ISBN 9788816306325.
- FISICHELLA, Rino. *Noi crediamo. Per una teologia dell'atto di fede*. Roma: Edizioni Dehoniane, 1993, str. 196. ISBN 883960491X.

- FLETCHER, Patrick. *Resurrection Realism: Ratzinger the Augustinian*. Eugene Oregon: Cascade Books, 2014, s. 278. ISBN: 9781625640215.
- GADAMER, Hans Georg. *Verità e metodo*. Milano: Bompiani, 2004, s. 1147. ISBN: 9788845290749.
- GIBELLINI, Rosino. *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008, s. 550. ISBN: 9788071656999.
- GUARDINI, Romano. *Lo spirito della liturgia. I santi segni*. Brescia: Morcelliana, 2007, s. 224. ISBN: 9788837216054.
- GUARDINI, Romano. *Religione e rivelazione*. Milano: Vita e Pensiero, 2001, s. 186. ISBN: 9788834301210.
- HORKA, Róbert. Vizualizácia mystickej skúsenosti v Živote svätého Martina od Venantia Fortunata. In: *Teologický časopis*, Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2020, číslo 1, s. 64. ISSN 1336–3395.
- IRENEJ, Lyonský. *Contro le eresie*. Roma: Città Nuova, 2009, str. 328. ISBN 9788831182072.
- KAETHLER, Andrew. Freedom in Relationship: Joseph Ratzinger and Alexander Schmemmann in Dialogue. In: *New Blackfriars*. 2014, č. 95, s. 397–411. ISSN:17412005.
- KRUPA, Jozef. *Stvoriteľ a oživovateľ: Katolícka kreatológia a pneumatológia*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010, s. 434. ISBN: 9788022328401
- KRUPA, Jozef. *Držať sa svojho vyznania. Úvod do katolíckej teológie*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010, s. 226. ISBN: 9788022327183.
- KRUPA, Jozef. *Katolícka dogmatická teológia*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 316. ISBN: 9788022349642.
- KRUPA, Jozef. Boh ako centrum v starovekom gréckom náboženstve. In: *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 2004, č. 1, s. 93. ISSN 1335-8081.
- KRUPA, Jozef. Prehodnotenie téz teológa Antonia Rosminiho ako príklad dynamického charakteru teologického bádania. In: *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 2005, č. 1, s. 129. ISSN 1335-8081.
- KRUPA, Jozef. Návrhy na spresnenie teologickej terminológie v slovenčine. Tretia časť. In: *Studia Theologica*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022, číslo 3, s. 81–103. [online] [cit. 27.07.2023]. ISSN 2570-9798.
- KRUPA, Jozef. Spresnenie výrazu „neveriaci“ ako príspevok k rozvoju cyrilo-metodského filozofického dedičstva. In: *Konštantínove listy*, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2022, č. 15/2, s. 160–169. DOI: 10.17846/CL.2022.15.2.160-169 [cit. 26.7.2023] ISSN: 2453-7675.
- KULJOVSKÝ, Branislav. Metóda biblickej interpretácie u Josepha Ratzingera. In: *Sväté písmo ako duša teológie*, Trnava: Dobrá kniha, 2015, s. 330. ISBN 9788071419587.
- LUTHER, Martin. *Vorrede zu der Epistel von St. Paulus an die Romer. Zväzok III*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1974, str. 2432.
- MARITAIN, Jacques. *Distinguere per unire. I gradi del sapere*. Brescia: Morcelliana, 2013, s. 608. ISBN: 9788837237202.
- MAGGIONI, Bruno. *Impara a conoscere il volto di Dio nelle parole di Dio. Commento alla Dei Verbum*. Padova: Messaggero, 2001, s. 208. ISBN: 9788825022568.
- MELATTINI, Giuglio. *La teologia dell'esperienza cristiana nell'opera di Hans Urs von Balthasar*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1998, str. 432. ISBN 9788876527838.
- MOUROUX, Jean. *L'esperienza cristiana*. Brescia: Morcelliana, 1956, s. 138.
- NACHTWEI, Giuglio. *Dialogische Unsterblichkeit. Eine Untersuchung zu Joseph Ratzingers Eschatologie und Theologie*. Leipzig: St. Benno-Verlag, 1986, str. 432. ISBN 9783746200620.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Idilli di Messina. La Gaia Scienza. Scelta di frammenti postumi 1881-1882*. Milano: Mondadori. Milano: Mondadori, 1979, s. 435. ISBN 2570161504108.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Tak vravel Zarathustra*. Bratislava: IRIS, 2022, s. 376. ISBN 9788082001023.

- NIETZSCHE, Friedrich. *La volontà di potenza*. Milano: Bocca, 1946, s. 296. ISBN 2565724881369.
- NIETZSCHE, Friedrich. *L'Anticristo*. Milano: Adelphi, 1970, s. 119. ISBN 9788845903335.
- OTT, Heinrich. *Dizionario del pensiero protestante*. Brescia: Morcelliana, 1970, s. 628. ISBN: 5000089501960.
- PENATI, Giancarlo. *Enciclopedia pedagogica. Zväzok III*. Brescia: La Scuola, 1989, s. 4938. ISBN: 5000019541234.
- PLAŠIENKOVÁ, Zlatica. Človek na pozadí vedy a náboženstva: niektoré filozoficko-antropologické súvislosti. In: *RaŇ, Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie*. 2018, roč. 21, č. 1-2, Bratislava: Veda, s. 59. ISSN: 13353543
- QUASTEN, Johannes. *Patrologia. I primi due secoli (II-III)*. Casale Monferrato: Marietti, 1980, str. 736. ISBN 9788821167027.
- RAHNER, Karl. *Corso fondamentale sulla fede. Introduzione al concetto di cristianesimo*. Cinisello Balsamo: San Paolo, 2005, str. 600 ISBN: 9788821519536.
- RAHNER, Karl. *Esperienza di Dio oggi*. Roma: Paoline, 1973, str. 276 ISBN: 8821502945.
- RAHNER, Karl. *Sacramentum Mundi, Enciclopedia teologica, III. zväzok*. . Brescia: Morcelliana, 1997, str. 799 ISBN: 9783746200620.
- REYES, Riccardo. *L'unità nel pensiero liturgico di Joseph Ratzinger*. Roma: CLV, 2011, str. 324 ISBN: 9788873671398.
- ROSMINI, Antonio. *Nuovo Saggio sull' Origine delle Idee*. Roma: Città Nuova, 2003, str. 464. ISBN 9788831190398.
- ROSMINI, Antonio. *Logica*. Roma: Città Nuova, 1984, str. 696. ISBN 9788831190114.
- SANNA, Ignazio. *L'antropologia cristiana tra modernità e postmodernità*. Brescia: Queriniana, 2012, s. 536. ISBN: 9788839904164.
- STROMČEK, Ladislav. *Cirkev ako communio: Náčrt ekleziológie Josepha Ratzingera*. Žilina: Inštitút Communio n.o., 2010, s. 283. ISBN: 9788097052324
- SCHNEIDER-STENGEL, Detlef. *Das Kreuz der Hellenisierung: Zu Joseph Ratzingers Konzeption von Kreuzestheologie und Vollendung des Christentums*. Berlin: LIT, 2006, s. 160. ISBN: 9783825888749.
- SCHEFFCZYK, Leo. *Der Mensch als Bild Gottes*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1969, s. 538.
- THURZO, Vladimír. *Mimoriadny obrad slávenia svätej omše z pohľadu čnosti nábožnosti*. In: *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 2020, č. 2, s. 141. ISSN 1335-8081.
- TYROL, Anton; PARDEL, Viktor. *Mariánska spiritualita*. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2015, str. 84. ISBN 9788089170487.
- VON BALTHASAR, Hans-Urs. *La percezione della forma*. Milano: Jaca Book, 2012, s. 670. ISBN: 9788816305014.
- VON BALTHASAR, Hans-Urs. *Spiritus Creator. Saggi Teologici III*. Brescia: Morcelliana, 1972, s. 434. ISBN: 9788816305564.
- VON BALTHASAR, Hans-Urs. *Solo l'amore è credibile*. Roma: Borla, 2006, s. 152. ISBN: 978-8826301099.
- WULF, Christof. *Cosmo, corpo, cultura. Enciclopedia antropologica..* Milano: Mondadori, 2002, s. 1199. ISBN 978-8842498056.
- ZUCAL, Silvano. Ratzinger e Guardini, un incontro decisivo. In: *Vita e pensiero*, Milano: Vita e Pensiero Editrice, 2008, č. 4, s. 141. ISSN 0042-725X.